КОНСОЛІДАЦІЯ ДЕРЖАВНИХ ЕЛЕКТРОННО-ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ В УКРАЇНІ З ВИКОРИСТАННЯМ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ

Г. Східницька, к. е. н.
ORCID ID: 0000-0003-0333-1721
Львівський національний аграрний університет

<https://doi.org/10.31734/economics2021.28.090>

Східницька Г. Консолідація державних електронно-інформаційних ресурсів в Україні з використанням зарубіжного досвіду

З приходом третьої хвилі глобалізації цифрова економіка знайшла своє практичне застосування у реальній площині діяльності держави. З плином часу її цінність усе більше зростає, позаяк вона доповнює традиційні основи функціонування класичної економіки.

У дослідженні розглядаються теоретичні основи цифрової економіки у сучасній її інтерпретації для всіх сфер діяльності людства. Встановлено, що реалізація інструментів цифрової економіки є досить перспективною у використанні державних електронно-інформаційних ресурсів.

Досліджено причинно-наслідковий зв'язок впливу системи державних електронно-інформаційних ресурсів на суспільство, що допомогло узагальнити тенденції розвитку цифрового прогресу на перспективу. На основі проаналізованого зарубіжного досвіду імплементації інструментів цифрової економіки пропонується впровадження окремих складових у частині консолідованої системи державних електронно-інформаційних ресурсів в Україні.

Заслуговує на увагу ґрунтовний аналіз сучасного стану цифровізації економіки України в контексті чинної системи обробки цифрової інформації у міжнародних рейтингових позиціях. Сформульовано перелік проблем, які сповільнюють розвиток державних електронно-інформаційних ресурсів в Україні. Проведено порівняльний аналіз державних електронно-інформаційних систем Польщі, Естонії, Литви.

У науковому дослідженні проаналізовано світовий досвід апробації системи державних електронно-інформаційних ресурсів та на цій основі запропоновано власне бачення правового поля, яке б допомогло зняти з порядку денного низку питань щодо імплементації системи державних електронно-інформаційних ресурсів у державі.

У науковій статті здійснено узагальнення отриманих результатів дослідження з подальшою можливістю їх застосування у вітчизняній практиці.

Ключові слова: цифрова економіка, діджиталізація, електронні реєстри, нормативно-правове забезпечення, «eAdministration», «eCitizens та eServices», «eSociety», система державних електронно-інформаційних ресурсів.

Skhidnytska H. Consolidation of the state electronic information resources in Ukraine using foreign experience

At the edge of the third wave of globalization, the digital economy has found its practical application in the state activities. Over time, its value has increased as it complements the traditional foundations of the classical economy.

The study examines the theoretical foundations of the digital economy in its modern interpretation for all spheres of human activity. It is established that the implementation of digital economy tools is quite promising in the use of state electronic information resources.

The causal relationship of the impact of the system of state electronic information resources on society, which helped to summarize the general trends in the development of digital progress in the future, are studied. Basing on the analyzed foreign experience of implementation of the digital economy tools, it is proposed to introduce certain components in the consolidated system of state electronic information resources in Ukraine.

It is worth noting a thorough analysis of the current state of digitalization of Ukraine's economy in the context of the current system of digital information processing in international ranking positions. A list of problems that slow down the development of state electronic information resources in Ukraine has been formulated. A comparative analysis of the state electronic information systems of Poland, Estonia, and Lithuania has been conducted.

The authors analyze the world experience of testing the system of state electronic information resources and on this basis propose their own vision of the legal field, which would help to remove a number of issues related to the implementation of the state electronic information resources in the state from the agenda.

In the scientific article, generalization of the received results of the research with the subsequent possibility of their application in domestic practice is carried out.

Key words: digital economy, digitalization, electronic registers, regulatory support, «eAdministration», «eCitizens та eServices», «eSociety», system of state electronic information resources.

Постановка проблеми. Сьогодні, як ніколи раніше, у світі активно прогресує використання цифрових технологій у будь-якій сфері діяльності людства. Із приходом третьої хвилі глобалізації цифрова економіка знайшла своє практичне застосування у реальній площині діяльності держави. З плином часу її цінність усе більше зростає, позаяк вона доповнює традиційні основи функціонування класичної економіки. Цифрова економіка має на меті створення модернових високотехнологічних продуктів національної економіки, відображення нових підходів для вирішення питань економіки у більших обсягах та стислих термінах. За допомогою створення сучасних бізнес-моделей та впровадження їх через новітні технології можливим є розвиток економічних процесів у площині діджиталізації державного управління й бізнесового середовища, покращання якості життя населення та зменшення соціальної нерівності.

Як показує зарубіжний досвід, належна реалізація інструментів цифрової економіки є перспективною в консолідації державних електронно-інформаційних ресурсів. Їх об'єднання допомагає підвищити рівень державного управління, знизити загальний рівень витрат обслуговування великої кількості реєстрів та оптимізувати статистичний моніторинг. На жаль, в Україні сьогодні надмірна кількість державних установ, які утримують електронні реєстри, що впливає на фінансову стійкість держави, особливо в сучасних умовах її функціонування. Витрати з державного бюджету України з кожним роком зростають, а збільшення ефективності від їх впливу на економічні процеси у країні наглядно не спостерігається. На цій основі автор схиляється до думки, що створення державних електронно-інформаційних ресурсів передусім необхідно розпочати із врегулювання у нормативно-правовій площині, враховуючи ідеологічну, технологічну та управлінську складові національної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

На дослідженні проблеми використання цифрових технологій все більше і більше зосереджується увага провідних вітчизняних науковців-економістів, оскільки саме цифрова економіка в частині реалізації основних інструментів знаходить своє практичне застосування. Вагомий внесок у розв'язання цієї проблеми зробили К. Багацька і А. Гейдор [1], Ю. Бажал, В. Бакуменко, І. Бондарчук [2], О. Грибінченко [3], М. Диба і Ю. Гернего [4], А. Каюченко [6], Г. Калетнік та І. Гунько [7], С. Коляденко [8], Г. Коломієць і Ю. Глушач [9], К. Кононова [10], К. Краус, Н. Краус і О. Голо-

бородько [11; 12], О. Криворучко [12], В. Фостолович і Р. Фостолович [16] та ін. Проте варто зазначити, що в окресленій проблемі є ще багато недосліджених питань, які потребують не лише дискусійного вирішення, а й постановки. Оскільки цифрова економіка має на меті створення модернових високотехнологічних продуктів національної економіки, відображення нових підходів для вирішення загальних питань економіки, то, на нашу думку, доцільно було б у науковому дослідженні більше уваги приділити вивченню зарубіжного досвіду щодо використання системи державних електронно-інформаційних ресурсів та їх імплементації в нашій державі. Також не розкритими повною мірою є питання формування конкретних перспективних напрямів розвитку державного управління електронно-інформаційним ресурсом в Україні.

Позитивним фактом є те, що в науковому сприйнятті ці проблеми досліджуються з різних позицій і мають вагоме підґрунтя для реалізації.

Постановка завдання. Метою наукової статті є дослідження сучасного стану одного з інструментів цифрової економіки – електронно-інформаційних ресурсів – в Україні в сучасних умовах. У дослідженні автором поставлено завдання узагальнити зарубіжний досвід з ефективності використання електронно-інформаційних ресурсів та дослідити можливості його імплементації в Україні, а також сформулювати власне бачення і перспективні напрями їх правового регулювання на практиці.

Виклад основного матеріалу. Глобальні економічні зміни, що відбуваються сьогодні, передбачають впровадження цифрової економіки та використання її переваг. Саме цифрова економіка є акселератором соціально-економічного життя суспільства у сучасному світі, саме вона здатна стрімко підвищити ВВП країни [15, с. 226].

Для успішного формування цифрової економіки потрібні три компоненти, які ефективно функціонують: а) нормативно-правова база, яка б сприяла конкуренції держави у світовому просторі та виходу на ринок підприємствам, а також дозволяла фірмам повною мірою використовувати цифрові технології для конкуренції та інновацій; б) навички, необхідні працівникам, бізнесменам, державним службовцям, для використання можливостей цифрових технологій; в) ефективні і підзвітні інститути, що використовують Інтернет для розширення прав і можливостей громадян [17].

Підґрунтям для використання цифрової економіки в Україні слугує прийнята Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 рр. [14; 18], позаяк сьогодні цифрова економіка є ефективною основою розвитку системи державного управління в питаннях незалежності, безпеки та розвитку на національному рівні. Після посилення уваги державних органів до проблеми цифровізації і запуску програми сприяння цифровізації в Україні створена й успішно функціонує низка інформаційних цифрових платформ, спрямованих на надання державних послуг онлайн [6, с. 71–72]. Однак слід підкреслити, що в нашій державі не знайшов свого відображення підхід зрівноваженого розвитку дер-

жавних електронно-інформаційних ресурсів (ДЕІР). Вважаємо, що із системним впровадженням цього процесу можливим є позитивний вплив на суспільну активність у питаннях контролю за соціальними виплатами та зменшенням рівня шахрайства; сприяння розвитку всесторонніх процесів індустріалізації; симулювання різного роду інновацій; побудова та розвиток ІТ інфраструктури; підтримка стійкості економічного зростання; зниження рівня безробіття та бідності; покращання систем освіти, охорони здоров'я тощо.

На рисунку пропонується більш детальне відображення причинно-наслідкового зв'язку важливих складових ДЕІР.

Рис. Причинно-наслідковий зв'язок впливу системи державних електронно-інформаційних ресурсів на суспільство (узагальнено автором).

Така взаємодія інструментів ДЕІР має на меті підвищення ефективності механізму державного управління, створення сприятливих умов для розвитку бізнесу та підвищення добробуту населення.

Як не прикро це констатувати, все ж позиції нашої держави в міжнародних рейтингах відображають поточний стан цифрової економіки.

Так, за рейтингами ведення бізнесу та сприяння корупції Україна в 2019 р. займала далеко не

ключові позиції в питаннях створення сприятливих умов для бізнесового середовища й питаннях протидії і припинення корумпованих махінацій. Займаючи 80-те місце у рейтингу ведення бізнесу, наша держава виділяє лише 1930 євро (залежність між зростанням в аналізованому міжнародному рейтингу та рівнем ВВП на душу населення), і це тоді, як Польща – 11528 євро, Литва – 13082 євро і Естонія – 15683 євро відповідно [18]. Згідно з міжнародним рейтингом

сприяння корупції, Україна за минулий період посіла 131-ше місце, і ці дані вказують на те, що наша держава є найбільш корумпованою країною в Європі. За даними МВФ, покращання оцінки в рейтингу на 1 бал може збільшити ВВП України на 0,86 %, а прибуток іноземних інвестицій на 4 % [13]. Теоретично досягнення рівня рейтингу сприйняття корупції, як у наших європейських сусідів, дозволить значно покращити відповідні показники.

Треба зазначити й те, що за рейтингуванням «eGovernment» за останні два роки Україна піднялася на 25 позицій у рейтингу і посіла 62-ге місце. До прикладу, Польща на 36-му місці, Литва – на 23-му, а Естонія займає 13-те місце в пропонованому рейтингу відповідно [5]. Насамперед ріст зумовлений розвитком обмеженої кількості локальних електронних сервісів.

Україна належить до країн, в яких на законодавчому рівні розвиток цифрової економіки визначено одним із пріоритетних напрямів політики. Зауважимо, що Україна лише за деякими напрямками відповідає середньому значенню країн Східного партнерства, тоді як цифровізація країни сприятиме зростанню економіки та її трансформації зі сировинної у цифрову та інтеграції України у Єдиний цифровий ринок ЄС [7, с. 12–17].

Надмірна кількість установ (Центральна виборча комісія, профільні міністерства, Держкомстат тощо), що утримують реєстри, суттєво «розколісує» економічний стан держави. У середньому на утримання кожного з понад 20 основних реєстрів з державного бюджету України виділяється понад 20 млн грн на рік, а загалом це обходиться платникам податку майже в 0,5 млрд грн.

Проведемо порівняння в цьому питанні з Литвою, у якій функціонує державне підприємство «Центр реєстрів». У його компетенції координація основних реєстрів держави. Підприємство працює в умовах самоокупності і не отримує жодного фінансування з державного бюджету Литви. А в сусідній нам Польщі функціонує портал «Obywatel», де представлено близько 260 послуг. Проаналізувавши рівень надання державних сервісів в Україні, слід зауважити, що більшість відділів соціального забезпечення перебуває в незадовільному стані, оскільки велика кількість громадян у згаданих відділах свідчить про роботу із застарілим програмним забезпеченням. Переконані, що впровадження системи ДЕІР дозволить легко підтвердити особистість громадянина в мережі Інтернет, тим самим надасть можливість для, до прикладу, електронного голосування в разі потреби.

Зауважимо, що недосконалість системи ідентифікації громадян на сьогодні виступає суттєвою перешкодою на шляху створення системи ДЕІР. Йдеться, передусім, про паспорт громадянина України, який часто не є достатнім для отримання значної кількості послуг (банки, державні послуги тощо). Подібна ситуація виникає з дітьми та підлітками, яким ще не виповнилося 14 років. Така категорія осіб не має універсального ідентифікатора, за допомогою якого можна би було покрити частину надання окремих послуг. Не треба забувати і про те, що кожна установа має право вимагати не лише універсальний, а й різний пакет документів для надання сервісів. А це може відбуватися через ідентифікацію особистості – у формі мобільної ідентифікації чи карток ідентифікації.

Обмеженість інструментів громадського контролю є підставою для пошуку нових, а іноді й «темних» схем для маніпуляції ними. Наразі реалізується форма контролю таким чином. Для отримання публічної інформації, як правило, громадянин зобов'язаний заповнити інформаційний паперовий запит. Система державних закупівель «ProZorro» та ведення електронних декларацій є прикладом перших таргетованих рішень, корупція через відсутність механізмів контролю обходиться дорого.

Яскравим прикладом дещо іншого підходу до отримання відкритої інформації є можливість її опрацювання у власному кабінеті. Такою практикою користуються громадяни Естонії. Для них відкритими є також реєстри майна і землі, де кожна особа може побачити, чим володіють чиновники. Ведення реєстру відображає інформацію про кожен державну систему, мету її створення та орган, що має до неї доступ. Громадяни мають змогу бачити, які державні управління проглядали їхню інформацію (в Естонії перегляд особистої інформації без вагомих на те причин заборонений).

Проаналізуємо світовий досвід апробації системи державних електронно-інформаційних ресурсів. Із даних таблиці видно, що імплементація і використання системи ДЕІР у Литві, Естонії та Польщі здійснюються з врахуванням особливостей їх функціонування. На особливу увагу заслуговує реалізація пропонованої електронної системи в Польщі, позаяк держава зуміла зеконномити досить велику суму фінансових ресурсів, а це, своєю чергою, дозволило спрямувати їх на розвиток пріоритетних напрямів. Доцільно звернути увагу і на відсоток громадян Естонської Республіки, який є найвищим серед країн, які порівнювалися. Велика кількість населення

комунікує з державними органами влади через мережу Internet, цінує власний час, а час в умовах глобалізації немаловартісний. Вміння раціонально використовувати власний електронно-інформаційний ресурс демонструє нам Литва, оскільки має можливість додатково акумулювати кошти в розрізі надання додаткових послуг іншим споживачам через використання обчислювальних потужностей. На думку експертів, Україна, запровадивши в себе систему ДЕІР в аналогічному вигляді до тих країн, які нами аналізувалися, так і тих, які давно вже нею користуються, може також зекономити лівову частку бюджетних ресурсів [4, с. 55–61; 11].

Таким чином, спробуємо запропонувати власне бачення правового поля, яке б допомогло зняти з порядку денного низку питань щодо імплементації системи ДЕІР у державі. Отож, з метою підвищення ефективності використання окремих елементів цифрової економіки – системи ДЕІР, доцільно: переглянути існуюче формулю-

вання визначень таких понять, як «державний реєстр», «реєстровані дані», «реєстрова інформація» з огляду на усвідомлення наявних викликів та інструментів розвитку цифрових інфраструктур та придбання громадянами цифрових компетенцій; визначити перелік базових реєстрів та ідентифікаторів, які будуть найбільш адаптованими до вимог часу і особливостей їх використання; забезпечити законну й ефективну класифікацію державних реєстрів; визначити сферу дії та порядок взаємодії державних реєстрів з комунальними (локальними) реєстрами громадян; передбачити механізм використання та захисту інтелектуальних прав власності на інформацію в реєстрах і безоплатність доступу людини до інформації про себе; сформувати та узагальнити ключові вимоги щодо захисту інформації в реєстрах. Це далеко не весь перелік можливих векторів руху системи ДЕІР цифрової економіки через регламентацію взаємодії пропонованих складових, але це те, що заслуговує на запровадження в Україні.

Таблиця

Порівняльний аналіз імплементації системи державних електронно-інформаційних ресурсів у зарубіжних країнах [5; 13; 17; 18]

Назва країни		
Республіка Польща	Естонська Республіка	Литва
Особливості імплементації системи ДЕІР		
<ul style="list-style-type: none"> - сервіс «Obywatel» створений для допомоги громадянам в отриманні послуг, які відсортовані за потребами людей, а не за інституціями, що їх надають; - сервіс «ePUAP» орієнтований на підтримку бізнесу та надання статистичної інформації для забезпечення прозорості влади; - Trusted Profile – спосіб верифікації особистості в мережі Internet може використовуватись як альтернатива електронному підпису 	<ul style="list-style-type: none"> - всі реєстри в країні об'єднанні єдиною шиною «x-Road», яка надає змогу обмінюватись інформацією між реєстрами та забезпечує захист при передачі даних; - працює єдина система ідентифікації громадян в Інтернет-середовищі (eID), завдяки якій громадянин має змогу надавати необхідні документи не виходячи з дому та навіть голосувати на виборах через Інтернет; - громадяни ідентифікуються з народження, інформація з лікарні потрапляє до реєстру громадян та в реєстр фонду медичного страхування, а звідти в інші реєстри 	<ul style="list-style-type: none"> - Єдиний Центр реєстрів, який керує основними реєстрами Литви, пов'язує інші реєстри та надає можливість безпечного обміну інформацією між ними; - Дата-центр самого Центру реєстрів за плату надає можливість іншим споживачам використовувати обчислювальні потужності, що приносить дохід у розмірі 30 млн євро на рік; - існує можливість прив'язати свій електронний підпис до SIM картки з електронним підписом, що дозволить верифікувати документи за допомогою мобільного телефону
Обсяг заощаджених фінансових ресурсів через використання системи ДЕІР через систему «eGovernment», млн €		
183	6,17	10,8
Відсоток громадян, що взаємодіють з державними органами влади через електронні мережі		
27	81	45

Висновки. Із врахуванням основного призначення цифрової економіки – трансформація усіх сфер життєдіяльності людини – Україна має можливість врахувати міжнародний досвід у питанні державного управління електронно-інформаційним ресурсом. У проведеному дослідженні ми намагалися проаналізувати досвід Польщі, Литви, Естонії щодо управління і використання переваг цифрової економіки як вимоги сьогодення. Встановлено, що трансформація класичного опрацювання великого об'єму інформаційного ресурсу у сучасному вигляді представлена у формі окремих елементів діджиталізації економіки цих країн. Такий досвід інформаційної цивілізації слід використати і Україні в питанні ефективного розвитку системи державного управління. На цій основі вважаємо, що нашій державі потрібно здійснити кілька процесів паралельно: першочерговим кроком має стати забезпечення ухвалення та дії нормативно-правового поля, що слугуватиме фундаментом для ефективного функціонування ДЕІР; наступним етапом повинно бути створення державних органів, відповідальних за стратегію розвитку, імплементацію та захист даних; далі доцільно запроваджувати «пілотні проєкти» на локальному рівні з подальшою їх реалізацією на державному рівні; згодом можливим може бути впровадження сервісів на національному рівні.

Ми переконані, що проєкт закону про систему ДЕІР повинен містити основні поняття та види ДЕІР, принципи планування, створення і адміністрування системи ДЕІР та використання даних при взаємодії недержавних та публічних реєстрів. Особливу увагу слід приділити створенню платформи взаємодії системи ДЕІР, правам інтелектуальної власності та вимогам до обслуговуючого персоналу, а також їх захисту. Менеджмент ДЕІР має відбуватися з врахуванням особливостей фінансового планування на впровадження і використання державних реєстрів, інформаційних систем, а також їх адміністрування на основі інноваційно-інвестиційної фінансової моделі цифрової економіки України.

Бібліографічний список

1. Багацька К., Гейдор А. Бізнес-процеси в умовах діджиталізації економіки. *Цифрові технології*. 2019. № 5. С. 23–36.
2. Бажал Ю., Бакуменко В., Бондарчук І. Інформаційна економіка. *Роль інформації у формуванні ринкової економіки*: монографія / за заг. ред. І. Розпутенка. Київ, 2004. С. 33–57.
3. Грибіненко О. М. Діджиталізація інформаційних ресурсів економіки в новій парадигмі цифрової трансформації. *Фінанси України*. 2018. № 8. С. 35–37.
4. Диба М. І., Гернего Ю. О. Діджиталізація економіки: світовий досвід та можливості розвитку в Україні. *Фінанси України*. 2018. № 7. С. 50–63.
5. Діджиталізація економіки: виклики для оподаткування. Погляд BEPS. URL: https://home.kpmg/ua/uk/home/media/press-releases/2019/09/didzhytalizatsiya-ekonomiky-vyklyky-dla-opodatkovannya_html (дата звернення: 10.04.2021).
6. Каюченко А. В. Информационные технологии управления предприятием как современный фактор конкурентоспособности предприятия. *Креативная экономика*. 2009. № 10 (34). С. 71–76.
7. Калетнік Г. М., Гунько І. В. Інноваційні платформи організації науково-дискусійних молодіжних майданчиків у контексті євроінтеграційного розвитку аграрної економіки. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2017. № 4. С. 7–18.
8. Коляденко С. В. Цифрова економіка: передумови та етапи становлення в Україні і у світі. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2016. № 6. С. 106–107.
9. Коломієць Г. М., Глушак Ю. С. Цифрова економіка: контрверсійність змісту і впливу на господарський розвиток. *Бізнес Інформ*. 2017. № 7. С. 137–143.
10. Кононова К. Ю. Інформаційна економіка: моделювання еволюційних процесів: монографія. Харків, 2015. 312 с.
11. Краус Н. М., Голобородько О. П., Краус К. М. Цифрова економіка: тренди та перспективи авангардного характеру розвитку. *Ефективна економіка*. 2018. № 1. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/1_2018/8.pdf (дата звернення: 16.04.2021).
12. Криворучко О. С., Краус Н. М. Імперативи формування та домінанти розвитку цифрової економіки у сучасному парадигмальному контексті. *Парадигмальні зрушення в економічній теорії XIX ст.*: зб. наук. праць III Міжнар. наук.-практ. конф. (02-03 лист. 2017 р.). Київ, 2017. С. 681–685.
13. Огляд економіки України. URL: www.chamber.ua/Content/Documents/-1635684409_2018_UA.pdf (дата звернення: 16.04.2021).
14. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-shvalennya-ukrayini-na-2018-2020-roki> (дата звернення: 16.04.2021).
15. Феєр О. В. Україна і цифрова економіка. *Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури*: матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (23-25 трав. 2019 р.). Львів, 2019. С. 226.
16. Фостолович Р. С., Фостолович В. А. Інформаційні ресурси при формуванні собівартості продукції в системі управління підприємством. *Ефективна економіка*. 2018. № 9. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=6552> (дата звернення: 16.04.2021).
17. Цифрова трансформація економіки в Україні. 2019. URL: <https://www2.deloitte.com/ua/uk/pages/press-room/press-release/2018/digital-transformation-ofukrainian-economics.html#> (дата звернення: 18.04.2021).
18. Maximizing the impact of digitization / PWC. URL: <https://www.strategyand.pwc.com/maximizing-the-impact-of-digitization.pdf> (last accessed: 10.04.2021).

Стаття надійшла 01.05.2021